

- вільних спорах [Електронний ресурс] / М. Л. Белкін, Ю. Л. Белкіна // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 1. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/227-gosp-pravo/14565-2011-01-18-05-27-05.html>
3. Рішення Господарського суду Запорізької області від 21.01.09 р. у справі №18/243/08 : Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/3041807>
 4. Ершов Ю. Л. Принцип свободи договору и его реализация в гражданском праве Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Юрий Львович Ершов. – М., 2003. – 24 с.

Сафончик Оксана Іванівна,

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЮБУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У сучасній Україні у сфері відносин подружжя і сімейних відносин застосовується сімейне законодавство, що регулює шлюбні правовідносини. Відповідно до положень сімейного законодавства України, сімейні відносини і шлюбні відносини створюються на основі немайнових (особистих) та майнових відносин між подружжям (чоловіком і жінкою) та між членами сім'ї (батьки-діти, онуки, брати-сестри, всиновлювачі-всиновлені).

Положення та норми сімейного законодавства України самі по собі не приводять до виникнення, зміни або припинення шлюбних правовідносин. Сімейно-правові норми передбачають певні життєві обставини, так звані юридичні факти, що породжують зазначені наслідки.

Шлюб як союз чоловіка і жінки, що має соціальне значення, визначає правове становище дітей, народжених у цьому союзі, майнові відносини між подружжям та їхні спадкові права. Щодо цих прав шлюб є юридичним фактом, однак укладення такого союзу залежить від волі майбутнього подружжя і є юридичним правочином.

Правовий статус подружжя протягом тривалого часу є передумовою виникнення кожного з безлічі окремих (конкретних) сімейних правовідносин. Юридичне значення в певних випадках може мати наявність подружнього статусу не тільки на теперішній час, а й у минулому (ст. 75 СК України).

Водночас підставою виникнення цих різноманітних сімейних відно-

син, тобто юридичним фактом, буде не статус, а факт укладення шлюбу, тобто угода про вступ в нього, яка набула встановленої форми, причому одним або в сукупності з іншими юридичними фактами. Отже, підставою виникнення особистих відносин подружжя і відносин спільної сумісної власності є сам факт укладення шлюбу.

Особисті відносини подружжя тривають протягом усього часу існування шлюбу. Відносини щодо спільної сумісної власності тривають і після припинення шлюбу шляхом його розірвання аж до розподілу спільного майна подружжя, якщо режим нажитого під час шлюбу майна не був змінений шлюбним договором. Для виникнення інших відносин, наприклад відносин з утримання, необхідно встановити наявність і інших фактів (непрацездатність, нужденність тощо).

Подружжя як учасники сімейних правовідносин, які спрямовані на створення, зміну і припинення прав і обов'язків, часто зачіпають права інших осіб (наприклад, дітей) або інші суспільні інтереси. Тому як для виникнення шлюбу, так і для його припинення необхідно також настання певного факту або оформлення події в установленому законом порядку. Для визнання шлюбу дійсним необхідна згода на це осіб, які укладають шлюб, але разом з тим необхідна і реєстрація шлюбу в органах РАЦС.

Шлюб слід розглядати саме як союз, укладення або розірвання шлюбу – як юридичні факти у вигляді дій, які тягнуть за собою виникнення або припинення сімейних, шлюбних відносин. У зв'язку з укладенням шлюбу виникають певні права й обов'язки (наприклад, обов'язки подружжя дбати про сім'ю, право спільної сумісної власності тощо). Водночас шлюб можна розглядати як правовідносини. Правовідносини – це суспільні відносини, що врегульовані нормами права, а суспільні відносини – це зв'язки людей, що виникають з приводу будь-чого.

Норми сімейного права регулюють зв'язки між подружжям, дітьми тощо, тобто регулюють відносини людей, зокрема тих, що перебувають у шлюбі. Відносини людей, оформлені в установленому законом порядку, слід уважати шлюбом. Саме з моменту реєстрації шлюбу жінка отримує статус дружини і чоловік – статус чоловіка з правами й обов'язками, що звідси впливають, які вони регулюють у рамках конкретних правовідносин.

Аналізуючи підстави виникнення і припинення шлюбних правовідносин, необхідно розглянути ситуації, коли чоловік і жінка тривалий час проживають разом, фактично створюють сім'ю, але свого союзу не реєструють. Таке тривале співжиття чоловіка і жінки називається фактичними шлюбними стосунками. Як правило, сімейне законодавство України визнавало лише

зареєстрований шлюб як факт, що породжує сімейні права й обов'язки. Однак з прийняттям нового Сімейного кодексу ситуація дещо змінилася. Річ у тім, що із зазначеного питання в СК України спостерігаються суттєві розбіжності. Стаття 21 СК України встановлює, що проживання однією сім'єю чоловіка і жінки без шлюбу не є підставою для виникнення в них прав і обов'язків подружжя. Однак кодекс містить низку статей (наприклад, ст.ст. 74, 91), які закріплюють такі самі майнові права для осіб, що перебувають у фактичних шлюбних стосунках, як і для подружжя (право спільної сумісної власності на майно, право на утримання).

На жаль, у нашому законодавстві на сьогоднішній день немає повністю сформульованого визначення шлюбу. Частина 1 ст. 21 СК України говорить про шлюб як про сімейний союз чоловіка і жінки, зареєстрований в органі реєстрації актів цивільного стану. Наведене вище визначення не містить у собі деяких важливих ознак, які притаманні шлюбу: 1) немає вказівки на наявність вільної згоди чоловіка і жінки (ч. 1 ст. 51 Конституції України); 2) у визначенні не сказано про принцип одношлюбності (ст. 25 СК України), немає вказівки про моногамність; 3) не зазначено, що подружжя мають рівні права й обов'язки (ст. 51 Конституції України); 4) не йдеться про правові наслідки шлюбу, оскільки відповідно до ст. 36 СК України шлюб – підстава для виникнення прав і обов'язків подружжя.

Багато ознак, що притаманні шлюбу в наш час, знаходяться в різних статтях, у той час як ст. 21 СК України отримала назву «поняття шлюбу» і логічно було б у цій статті навести розширене визначення шлюбу.

Враховуючи вищезазначене, пропонується розширене визначення поняття шлюбу: шлюб – це сімейний союз двох рівноправних фізичних осіб не споріднених кровно між собою, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права й обов'язки, і який може бути зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку.

У сучасному правничому світі деякі вчені країн ЄС наголошують на тому, що шлюбні відносини можуть виникати й між особами однієї статі, які можуть укласти шлюб як партнери. Пояснюють вони це тим, що шлюб – це союз між двома особами, які мають бажання створити сім'ю та разом виховувати дитину.

А от українське сімейне законодавство не дозволяє укладення шлюбу між одностатевими партнерами, бо закріплює основні ознаки шлюбу: це союз саме жінки і чоловіка, тобто осіб різної статі; це сімейний союз, який припускає спільне проживання, ведення спільного побуту, наявність взаєм-

них прав і обов'язків (ч. 2 ст. 3 СК України); це рівноправний союз між чоловіком і жінкою, який зареєстрований в органі РАЦС та укладається на невизначений строк. Звідси випливає, що при проживанні жінки і чоловіка однією сім'єю без державної реєстрації шлюбу в них не виникає прав і обов'язків подружжя, хоч сімейний союз існує. Не змінює цього становища навіть і той факт, що вони укладають певний шлюбний обряд за звичаями тієї чи іншої народності або шлюбний релігійний обряд (вінчання). Хоч у випадках, передбачених законом, шлюбу, що укладений за релігійним обрядом, надається юридичне значення. Це стосується шлюбів, які укладені за релігійними обрядами до створення або відновлення державних органів РАЦС (ч.ч. 2, 3 ст. 21 СК України).

У Конституції України передбачено право на особисту свободу, яке дає підстави стверджувати, що кожна людина має право сама обирати форму створення сім'ї (перебування в зареєстрованому шлюбі або перебування у фактичних шлюбних відносинах). Саме п. 2 ст. 3 СК України закріплює це конституційне право чоловіка і жінки, а ст. 5 СК України гарантує, що «ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією». Таким чином, незалежно від підстав створення сім'ї правовий статус її учасників поставлений в однакову правову площину.

Адаховська Надія Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА НЕПОВНОЛІТНІХ

Законне представництво неповнолітніх – це міжгалузевий правовий субінститут, цілями встановлення якого є: заповнення дієздатності неповнолітніх; нагляд за їх поведінкою (діями), а також захист їх прав і законних інтересів. Основи даного правового субінститута закладені в нормах сімейного та цивільного права, які визначають спеціальний правовий статус «законного представника неповнолітнього» батькам, усиновителям, опікунам, піклувальникам, прийомним батькам, а також організаціям для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, в які діти поміщаються під нагляд за актом органів опіки та піклування».